

บทที่ ๖

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ในการวิจัยและพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ในครั้งนี้ ขอเสนอการสรุป การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ จากการวิจัยเป็น ๓ ตอน ดังนี้

๑. สรุปการวิจัย
 ๒. อภิปรายผลการวิจัย
 ๓. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย
- ซึ่งแต่ละตอนมีรายละเอียดดังนี้

สรุปการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนาระบบการเรียนรู้อย่างยั่งยืนที่ขึ้นอยู่กับพื้นฐานที่เชื่อมั่นว่าพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท และ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาทุกฝ่ายมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้ ดังนั้น จึงใช้การวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างสำคัญ จากผู้มีส่วนสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในทุกขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา เริ่มตั้งแต่ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนา การแสวงหาแนวทางและวิธีการ พัฒนาการกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนา และร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาคำสอน ใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้เป็นการสร้างโอกาสให้ผู้ที่มีส่วน สำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมาร่วมกันเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาในแต่ละ ขั้นตอนตามความเหมาะสม โดยใช้กระบวนการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนา ๓ กิจกรรม เป็นกรอบการวิจัย ประกอบด้วย

๑. การจัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในการเรียนการสอน
 - ๑.๑ กิจกรรมสมุดบัญชีธนาคารความดี
 - ๑.๒ กิจกรรมต้นไม้สัจจะความดี
 - ๑.๓ กิจกรรมผ้าป่าความดี
 - ๑.๔ กิจกรรมทำดีถวายพ่อหลวง

๒. การใช้สื่อหลากหลายในการเรียนการสอน

๒.๑ กิจกรรมการใช้สื่อผลิตขึ้นเอง

๒.๒ กิจกรรมการใช้สื่อสำเร็จรูป

๒.๓ กิจกรรมการใช้สื่อพิธีกรรม

๓. การสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน

กระบวนการมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยและพัฒนาที่สำคัญ คือ

๑. สภาพปัจจุบันการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร วัดพระพุทธรบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

๑.๑ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณร มีการจัดกิจกรรมแบบแยกส่วนออกจากกัน ไม่สอดคล้องกับเนื้อหา ทำให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นไม่สามารถดึงดูดความสนใจผู้เรียนเท่าที่ควร ขาดการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมในการเรียนการสอน ผู้สอนไม่คำนึงถึงการบูรณาการเข้ากับชีวิตประจำวันของผู้เรียน จึงอยากให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง

๑.๒ ด้านการใช้สื่อในการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณร มีการใช้สื่อที่เหมาะสมกับวัยได้ในระดับหนึ่ง สื่อที่ใช้มีน้อย ไม่ค่อยทันสมัย ไม่น่าสนใจ ขาดความหลากหลายในการใช้สื่อ ขาดการผลิตสื่อนำมาใช้ร่วมกัน ส่วนน้อยที่มีการใช้สื่อสอนตรงกับประเด็นเนื้อหา และเข้าใจการใช้สื่อที่ใกล้ตัวมาประยุกต์ใช้สอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อหลักธรรมคำสอน จึงต้องการมีสื่อที่หลากหลายขึ้นเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เกิดความสนุกสนาน และสามารถสร้างคุณค่าทางด้านจิตใจต่อการนำไปปฏิบัติได้จริง

๑.๓ ด้านวิธีการสอนแบบมีส่วนร่วมของพระภิกษุสามเณร การสอนในปัจจุบันเป็นการสอนแบบคำสั่ง ขาดการสร้างการมีส่วนร่วม ไม่ได้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ยึดผู้สอนเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงต้องการให้มีกิจกรรมที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น เพื่อต้องการให้ผู้เรียนเกิดเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

๒. ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร วัดพระพุทธรบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี

๒.๑ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

พระภิกษุสามเณรขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน จึงต้องการให้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของพระภิกษุสามเณรอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหา ตรงกับเหตุการณ์ปัจจุบัน สร้างความน่าสนใจ สร้างบรรยากาศแก่การเรียนรู้ และกิจกรรมนั้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้ด้วย

๒.๒ การใช้สื่อในการเรียนการสอน

พระภิกษุสามเณรขาดความรู้ ความเข้าใจในการใช้สื่อสอน ทำให้มีการใช้สื่อ น้อย สื่อที่ใช้ขาดความหลากหลาย ไม่น่าสนใจ ไม่ทันสมัย ขาดการผลิตสื่อใช้เอง จึงต้องการให้ มีกิจกรรมเรียนรู้ในการใช้สื่อสอนที่หลากหลายขึ้น โดยเรียนรู้ในการผลิตสื่อขึ้นมาใช้เอง เรียนรู้ การนำสื่อมาประยุกต์ใช้ให้เกิดความเหมาะสม และเรียนรู้ในการใช้สื่อกระตุ้นเพื่อให้ผู้เรียน สามารถนำไปปฏิบัติตามได้

๒.๓ วิธีการสอนแบบมีส่วนร่วม

ปัจจุบันพระภิกษุสามเณรใช้วิธีการสอนแบบเน้นการบรรยายให้ผู้เรียนฟัง ขาดการสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน จึงต้องการให้มีกิจกรรมที่สร้างความรู้ ความ เข้าใจในการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมโดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เป็นสำคัญ

๓. แนวทางและวิธีการพัฒนาเพื่อพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของ พระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

ใช้การจัดกิจกรรมและกระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชา พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรเป็นสำคัญ โดยเชื่อมั่นว่าพระภิกษุสามเณรและผู้มีส่วน เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆแล้วจะนำไปสู่การพัฒนาการใช้ พุทธวิธีสอนของพระภิกษุสามเณรได้อย่างยั่งยืน ซึ่งในยุทธศาสตร์นี้ได้ใช้กระบวนการพัฒนาที่ สำคัญ ๓ กิจกรรม ประกอบด้วย

๓.๑ การจัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในการเรียนการสอน

๓.๒ การใช้สื่อที่หลากหลายในการเรียนการสอน

๓.๓ การสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน

๔. ดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของ พระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

๔.๑ การจัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในการเรียนการสอน

พระภิกษุสามเณรมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดกิจกรรม มีทัศนคติที่ดีต่อ การจัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสามารถจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนที่มี สอดคล้องกับเนื้อหา เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง

๔.๒ การใช้สื่อที่หลากหลายในการเรียนการสอน

พระภิกษุสามเณรมีความรู้ ความเข้าใจในการใช้สื่อสอนที่หลากหลาย มีความ พึงพอใจต่อการใช้สื่อสอน และเกิดทักษะในการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน

๔.๓ การสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน

พระภิกษุสามเณรเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างสัมพันธ์กับทุกฝ่ายที่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เกิดการเรียนรู้ในการมีส่วนร่วมมากขึ้น มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน

๕. ผลการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

ผู้มีส่วนสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารได้มีส่วนสำคัญในการดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆ ตามยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ ดังนี้

๕.๑ การจัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของพระภิกษุสามเณร เป็นกระบวนการขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือในการจัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้เป็นไปตามเป้าหมายหลักของแนวทางการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนของพระภิกษุสามเณร แบ่งเป็น ๔ กิจกรรมหลัก ได้แก่

๕.๑.๑ กิจกรรมสมุดบัญชีธนาคารความดี กระบวนการธนาคารความดี เป็นขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมแรกของพระภิกษุสามเณร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ กตัญญู ถ่อมตน ฝึกฝน ใฝ่รู้ โดยกระบวนการธนาคารความดีนั้น พระภิกษุสามเณรได้พัฒนาการมาจากศึกษาแนวคิดและแนวปฏิบัติกิจกรรมธนาคารความดีของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้วัดหนองหล่ม และนำมาปรับปรุงให้มีเหมาะสมกับเด็กนักเรียน ซึ่งในระยะแรกนั้นได้มีการจัดทำสมุดบัญชีธนาคารความดี ต่อมาจึงได้มีการปรับปรุงมาเป็นใบโพธิ์ความดีเพื่อให้เกิดความเหมาะสมยิ่งขึ้น เมื่อเด็กทำความดีแล้ว ก็บันทึกความดี และนำความดีมาส่งที่คณะกรรมการธนาคารความดี ซึ่งได้มีการทำการเปิดรับฝากธนาคารความดีในทุกวันอังคารของสัปดาห์ตรงกับวันที่พระภิกษุสามเณรไปสอนหนังสือในโรงเรียน การสะสมความดีในแต่ละครั้ง มีผลต่อการนำมาพิจารณาให้คะแนนพฤติกรรมผู้เรียนและมอบทุนการศึกษาแก่เด็กดีเมื่อสิ้นปีการศึกษา เป็นการสร้างแรงเสริมด้านบวกให้เด็กได้ทำความดีมากยิ่งขึ้น

๕.๑.๒ กิจกรรมต้นไม้สัจจะความดี เป็นกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ที่สืบเนื่องมาจากครั้งก่อน อันเกิดจากแนวคิดของพระภิกษุสามเณรที่มุ่งจะพัฒนาการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาผู้เรียน โดยมีวัตถุประสงค์ให้เด็กได้ฝึกฝนตนเองให้ลด ละ เลิกพฤติกรรมที่ไม่ดี และตั้งใจที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ให้ดีขึ้น ซึ่งกระบวนการต้นไม้สัจจะความดีมีลักษณะคล้ายกับกิจกรรมธนาคารความดี แต่สิ่งที่ต่างกันคือ ขั้นตอนในการดำเนินการต้นไม้สัจจะความดีนั้น จะเปิดทำการรับฝากหรือปฏิญาณเฉพาะในวันอังคารแรกของเดือนนั้นๆ หรือเปิดทำการเฉพาะเนื่องในโอกาสพิเศษ เช่น วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ ต่อจากนั้น ได้มีดำเนินการจัด

๕.๑.๓ กิจกรรมผ้าป่าความดี เป็นกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของพระภิกษุสามเณรที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เกิดความพึงพอใจในสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ กระบวนการผ้าป่าความดีได้ฝึกให้เด็กเรียนรู้ในการทำความดีไม่จำกัดเวลา ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการรับฝากผ้าป่าความดีจะเปิดทำการช่วงเที่ยงทุกวันจันทร์-ศุกร์มีคณะกรรมการธนาคารความดีคอยหมุนเวียนสลับสับเปลี่ยนทำหน้าที่กันอย่างต่อเนื่อง ครูจะทำหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบคอยดูแลเอาใจใส่ผู้เรียน ในแต่ละสัปดาห์

นั้น พระภิกษุสามเณรจะมีการประเมินพฤติกรรมผู้เรียน และสร้างแรงเสริมด้วยการยกย่อง ชมเชย และใช้สื่อเป็นแรงกระตุ้น และจากนั้นได้มีการจัด

๕.๑.๔ กิจกรรมทำดีถวายพ่อหลวง เป็นกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ของ พระภิกษุสามเณรเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อนโยบายของภาครัฐที่ต้องการให้ทุก โรงเรียนจัดกิจกรรมขึ้นในวันพ่อแห่งชาติ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวทางการ พัฒนาการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมของพระภิกษุสามเณร จึงได้ร่วมกันดำเนินการจัดกรรม ขึ้นมาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน โดยตัวกระบวนการของกิจกรรมนั้นเน้นให้ทุกฝ่ายได้เข้ามา มีส่วนร่วมและมีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อการดำเนินการ มีการประชุมหารือร่วมกัน แบ่งหน้าที่ รับผิดชอบตามความถนัดและเหมาะสม และจัดทีมงานที่ลงตัวในการดำเนินการเรียนรู้ ผู้ที่ส่วน เกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมประเมินผลกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน จะเห็นได้แก่แล้วว่าการดำเนินการจัด กิจกรรมเรียนรู้อย่างต่อเนื่องที่ผ่านมา พระภิกษุสามเณรมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดกิจกรรม ประกอบการเรียนการสอนเป็นอย่างดี มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาและดำเนินการมาโดย ตลอด เพราะเห็นคุณค่าและความสำคัญในการจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน จนทำให้กิจกรรมที่ เกิดขึ้นสามารถจับต้องได้ เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน กิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นมีความสอดคล้องกับ เนื้อหาที่สอน ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน สร้างความน่าสนใจ สร้างคุณค่าทางด้านจิตใจแก่ผู้เรียน ได้ดี และผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

๕.๒ การใช้สื่อที่หลากหลายในการเรียนการสอน เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่พระภิกษุ สามเณรได้ดำเนินการพัฒนาการเรียนรู้ในการใช้สื่อสอนตามแนวทางที่ได้จากการศึกษาจาก ท่านผู้รู้ แล้วนำความรู้มาแตกย่อยในการเรียนรู้ร่วมกันอีกครั้ง จนเกิดตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ สร้างความหลากหลาย จนสามารถดำเนินการเตรียมการวางแผนในการใช้สื่อสอนอย่างเป็น ระบบโดยยึดแนวทางปฏิบัติในการใช้สื่อสอนร่วมกัน ซึ่งประเภทของสื่อที่นำมาทดลองใช้ ประกอบด้วย ๑) สื่อผลิตขึ้นเอง ได้แก่ สื่อหุ่นขี้กิ้ง ดินน้ำมัน เป็นสื่อที่เกิดจากการพัฒนาการ เรียนรู้ในการผลิตสื่อขึ้นมาใช้เองโดยอาศัยวัสดุที่หาได้ง่ายใกล้ตัว จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการ เรียนการสอนเรื่องชาดก ๒) สื่อสำเร็จรูป แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด ได้แก่ สื่อประกอบการสอน มี รูปภาพ ตึกตามีเสียง ตุ๊กตาคำนีมือ เป็นสื่อที่เกิดจากการพัฒนาการเรียนรู้ในการนำมาประยุกต์ใช้ สอนเกี่ยวกับพุทธศาสนสุภาษิตต่างๆ ส่วนสื่อเทคโนโลยี มีคอมพิวเตอร์ ซีดี วีดิทัศน์ เครื่อง บันทึกลำโพง เป็นต้น เป็นสื่อที่เกิดจากการพัฒนาการเรียนรู้ในการใช้สื่อเทคโนโลยีใหม่ๆ มา ประกอบการสอนเกี่ยวกับพุทธประวัติ การเจริญปัญญา และหลักธรรมคำสอนต่างๆ และ ๓) สื่อ พิธีกรรม เช่น การทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ การไหว้พระรับศีล ถวายทาน เป็นต้น เป็นสื่อที่เกิด จากพัฒนาการเรียนรู้การใช้สื่อเสริมสร้างประสบการณ์แก่ผู้เรียนโดยตรง สร้างคุณค่าในการนำ ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จัดกิจกรรมขึ้นเพื่อประกอบการสอนเรื่อง ศาสนพิธี เป็นต้น จากการ ดำเนินการทดลองใช้สื่อสอนที่ผ่านมา แสดงให้เห็นแล้วว่า พระภิกษุสามเณรเกิดการเรียนรู้ใน การใช้สื่อสอน มีมุมมองความคิดในการใช้สื่อที่หลากหลายขึ้น ไม่จำกัดกรอบความคิดในการใช้สื่อ

อย่างเดิม เกิดความพึงพอใจอย่างยิ่ง มีความสามารถในการใช้สื่อสอนที่มีหลากหลายชั้น ด้วยวิธีการผลิตสื่อขึ้นเอง การประยุกต์สื่อมาใช้ และการใช้สื่อที่เกิดขึ้นจริง ในการนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อสร้างความน่าสนใจ เกิดความทันสมัย เหมาะสมกับวัยผู้เรียน สอดคล้องวิถีชีวิตของผู้เรียน จนเกิดเป็นคุณค่าและความสำคัญต่อการเรียนรู้ยิ่งขึ้น

๕.๓ การสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ได้เกิดขึ้น ๓ ส่วนคือ ส่วนแรก คือ การมีส่วนร่วมระหว่างพระกับพระ หรือผู้สอนด้วยกัน ทุกรูปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เรียนรู้มาด้วยกันโดยตลอด ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาที่จะเกิดขึ้น และนำไปสู่แก้ปัญหาาร่วมกันในแต่ละครั้ง ส่วนที่สองคือ การมีส่วนร่วมระหว่างพระกับนักเรียน หรือผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกับผู้สอน เช่น ชั้นตอนกระบวนการธนาคารความดี เป็นต้น ได้ทำงานร่วมกับเพื่อนด้วยกัน โดยผู้สอนเป็นเพียงชี้แนะ คอยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และส่วนที่สามคือ การมีส่วนร่วมระหว่างพระกับสถาบันศึกษา หรือพระกับครูทางโรงเรียน เช่น การติดต่อประสาน พูดคุย กับผู้บริหารโรงเรียน และคณะครู ซึ่งทางโรงเรียนเองได้ให้การส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน มาโดยตลอด ช่วยดูแลเอื้ออำนวยความสะดวกต่อสถานที่ เป็นต้น

ดังนั้น กระบวนการจากการดำเนินการจัดกิจกรรมเรียนรู้ของพระภิกษุสามเณรในระยะเวลาที่ผ่านมา เป็นที่ปรากฏชัดว่า พระภิกษุสามเณรสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการได้ทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็น ระดับพระภิกษุสามเณรด้วยกัน ระดับพระกับนักเรียน และระดับพระกับสถาบันศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระภิกษุสามเณรได้เรียนรู้ในการสร้างระบบมีส่วนร่วมมาเป็นอย่างดี ทำให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วม และให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมของพระภิกษุสามเณรมาโดยตลอด หรือเรียกกันว่า รู้ ฟังพา รู้ไว้ใจ และรู้เกรงใจ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธรบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรีในครั้งนี้ยังได้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้พุทธวิธีสอนของพระภิกษุสามเณร ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาจริงตามบทบาทหน้าที่ของตนเองแล้ว ยังขยายไปสู่กว้างขึ้นไปอีก เช่น ทางโรงเรียนได้รับช่วงในการดำเนินการจัดตั้งธนาคารความดีขยายต่อไปอีก และกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมต้นไม้สัจจะความดี ต้นผ้าป่าความดี และกิจกรรมทำความดีถวายพ่อหลวง เป็นต้น ทางโรงเรียนได้มีนำไปเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตจัดทำเป็นเว็บไซต์กิจกรรมดีเด่นของโรงเรียน ซึ่งเป็นการขยายผลไปสู่ที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้น ที่สำคัญกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาได้ส่งเสริมสนับสนุนให้เป็นนโยบายหลักของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมเรียนรู้ควบคู่คุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาของโรงเรียนโดยตรง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการดำเนินการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรีนั้น สิ่งที่เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนของพระภิกษุสามเณร คือ

๑. วิธีการในการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรหรือพุทธศาสตร์ที่พระภิกษุสามเณรนำไปพัฒนาการเรียนการสอนนั้นมี ๓ อย่าง ประกอบด้วย

๑.๑ ความต่อเนื่องในการเรียนการสอน ตลอดระยะเวลาของการเรียนรู้ที่ผ่านมา พระภิกษุสามเณรได้ใช้ความต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนอยู่ตลอดเวลา เช่น ความต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมต่างๆ มีกิจกรรมธนาคารความดี ต้นไม้สัจจะความดี ผ้าป่าความดี เป็นต้น ทุกขั้นตอนของกิจกรรมได้สร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กิจกรรมด้วยตนเอง สอดคล้องกับวิจัยของจรัญ กาอินทร์ (๒๕๓๙, บทคัดย่อ) ที่ได้เสนอแนวทางการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไว้ว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้และพัฒนาการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

๑.๒ ความหลากหลายในการเรียนการสอน พระภิกษุสามเณรได้ใช้วิธีการสอนที่เพิ่มความหลากหลายในการเรียนการสอนมากขึ้น เช่น ความหลากหลายในการใช้สื่อสอน มีการใช้สื่อสอนจำนวนมากขึ้น อาทิ สื่อผลิตเอง สื่อสำเร็จรูป สื่อพิธีกรรม ความหลากหลายในการใช้กิจกรรม อาทิ กิจกรรมสันตนาการ เป็นต้น การสร้างความหลากหลายในการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณร สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ที่ดีขึ้น ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการหลากหลาย เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม ผู้สอนใช้สื่อการสอนเป็นเครื่องมือที่ให้ผู้เรียนได้ค้นหา ตกเถียงขัดแย้งกันอย่างมีเหตุผลยอมทำให้ผู้เรียนต่างได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน (กรมวิชาการ, ๒๕๔๕, หน้า ๑๘๓) ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยของจรัญ กาอินทร์ (๒๕๓๙, บทคัดย่อ) ที่ได้เสนอแนวทางการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไว้ว่า ต้องใช้วิธีสอนหลายๆวิธี และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด

๑.๓ การใช้หมู่คณะหรือสังฆะในการเรียนการสอน การสร้างการเรียนรู้โดยให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม และมีบทบาทหน้าที่ในการรับผิดชอบร่วมกันนั้น ซึ่งเดิมทีแล้ว มีการเรียนการสอนแบบทั่วๆไป เน้นบุคคลผู้สอนเป็นสำคัญ เป็นการสอนแบบออกคำสั่ง ให้ผู้เรียนทำตามคำสั่ง เช่น ให้ทำการบ้านมาส่ง เป็นต้น เป็นการสอนมุ่งเน้นด้านความรู้อย่างเดียว แต่ขาดทักษะในการนำไปใช้ในชีวิตจริง ดังนั้น พระภิกษุสามเณรจึงเน้นการเรียนการสอนแบบใช้สังฆะ หรือการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเป็นสำคัญ เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เน้นการสอนให้ผู้เรียนได้เสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตโดยตรง ซึ่งตรงกับหลักการสอนตามพุทธวิธีที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Amnuay Tapiingkae, ๑๘๗๓, pp. ๑๔-๑๕) ผู้สอนเป็นเพียงผู้คอยจัดสรรกิจกรรมกระตุ้นให้ผู้เรียนได้สร้างกระบวนการคิด และลงมือทำเป็นด้วยตนเอง เช่น กิจกรรมทำดี หรือการสอน

เรื่องศาสนพิธี มีการทำบุญตักบาตร เป็นต้น ทุกฝ่ายที่ส่วนเกี่ยวข้องเป็นผู้คอยส่งเสริมสนับสนุนในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน จะเห็นได้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรนั้น ได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ควบคู่กับการประพฤติปฏิบัติ หรือที่เรียกว่า วิชาจรณะสัมปັນโน เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่จำเป็นต่อการนำไปใช้ในชีวิตจริงเท่านั้นเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของจรัญ กาอินทร์ (๒๕๓๔, บทคัดย่อ) ที่ได้เสนอแนวทางไว้ว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนา ต้องให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติ และต้องให้ผู้เรียนอภิปรายหาแนวทางที่ดีที่สุดใน การนำหลักธรรมไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

๒. ผลของการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ทำให้เกิดผลสำเร็จ ๔ ส คือ

๒.๑ สันทัสสนา สอนได้อย่างแจ่มแจ้ง คือ ผู้เรียนเข้าใจอย่างชัดเจนในตัวกิจกรรมการเรียนการสอนที่ลงมือทำ เช่น เข้าใจในกระบวนการกิจกรรมทำความดี คือมีความรู้ความเข้าใจลำดับขั้นตอนของกระบวนการรับฝากความดีอย่างชัดเจน สามารถดำเนินการเรียนรู้กิจกรรมนั้นๆได้อย่างถูกต้อง เป็นต้น

๒.๒ สมาทปนา สอนได้อย่างจงใจ คือ ผู้เรียนเกิดแรงกระตุ้นอยากจะทำ อยากจะละเลิกในสิ่งไม่ดี เช่น กิจกรรมต้นไม้สังข์จะความดี มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในการละ เลิก พฤติกรรมไม่ดี เป็นต้น ซึ่งผู้สอนเองได้ใช้รางวัลเป็นแรงเสริม และใช้สื่อเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่ดีของตนเอง

๒.๓ สมุคเตชนา สอนได้อย่างแกล้วกล้ำ คือ ผู้เรียนเกิดความพยายามตั้งใจในการปฏิบัติตนตามกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น การยอมรับปฏิบัติตามกติกาเงื่อนไขด้วยการ ปฏิญญาตนต่อหน้าพระสงฆ์ก่อนลงมือทำกิจกรรมนั้นๆ กิจกรรมต้นไม้สังข์จะความดี เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการลงมือปฏิบัติตามให้เกิดผลจริง

๒.๔ สัมปหังสนา สอนได้อย่างร่าเริง คือ ผู้เรียนเกิดความสุขสนุกสนานกับการเรียนรู้ด้วยการใช้สื่อสอนที่หลากหลาย และกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินกับการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ไม่เกิดความเบื่อหน่ายกับเนื้อหาวิชาที่สอน

การพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนานั้น พระภิกษุสามเณรได้ใช้วิธีการสอนหรือยุทธศาสตร์มาใช้ในพัฒนาการเรียนการสอน ๓ อย่างด้วยกัน ได้แก่ ๑) ความต่อเนื่องในการเรียนการสอน ๒) ความหลากหลายในการเรียนการสอน และ ๓) การใช้สังฆะหรือหมู่คณะในการเรียนการสอน ทำให้เกิดประสพสำเร็จ ๔ ส คือ เกิดความแจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้ำ ร่าเริง ซึ่งสอดคล้องกับลีลาการสอนของพระพุทธเจ้า

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยและพัฒนาเพื่อการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรีครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ๒ ลักษณะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

การวิจัยและพัฒนาเพื่อการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ด้วยกระบวนการความต่อเนื่องในการเรียนรู้ของผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมกันคิดค้นปัญหาที่เกิดจากการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรในปัจจุบัน การหาทางออกของปัญหาและความต้องการในการพัฒนาแล้วการใช้เวทีของพระในการกำหนดทิศทางของยุทธศาสตร์ในการพัฒนา ที่สำคัญผู้มีส่วนสำคัญคือพระภิกษุสามเณรได้ร่วมกันปฏิบัติการพัฒนากิจกรรมเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตามกรอบยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ ทำให้พระภิกษุสามเณรเกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหา และให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาพร้อมกันอย่างต่อเนื่อง จนสามารถขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นได้เพราะอาศัยทุกฝ่ายให้ความร่วมมือเกิดเป็นการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ดังนั้น ผู้ที่สนใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในวิชาใดวิชาหนึ่งนั้น สิ่งสำคัญที่คือ การเรียนรู้ในการศึกษาปัญหาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อหาทางออกของปัญหาและร่วมกันลงมือแก้ปัญหาด้วยกัน นอกเนื่องจากนั้นแล้ว ในการเรียนรู้การแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่องจะทำให้ทุกฝ่ายได้เห็นต้นตอของปัญหาที่เกิดขึ้นชัดเจน และเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งทำให้ง่ายต่อการรักษาเยียวยา หากมุ่งหวังเพียงแก้ปัญหาชั่วคราว ก็ยิ่งจะทำให้ปัญหาเรื้อรังตามมาจะทำให้ยากต่อการเยียวยารักษามากขึ้นอีกคือ เจ้าของปัญหาจะเกิดความเบื่อหน่ายในลักษณะของการแก้ปัญหาแบบผ่านๆไป เปรียบเสมือนการพัฒนาแบบไฟไหม้ฟาง ดูเหมือนจะแก้ปัญหาได้ แต่กลับสร้างมลพิษทางอากาศตามมานั้น

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยและพัฒนาครั้งต่อไป

เนื่องจากการวิจัยและพัฒนาในครั้งนี้ เป็นเพียงการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนของพระภิกษุสามเณรเท่านั้น ซึ่งสิ่งที่ประเด็นน่าสนใจควรศึกษาต่อไป คือ

- ๑) ควรศึกษาเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการจัดการศึกษาในโรงเรียน
- ๒) ควรศึกษาเกี่ยวกับวิธีการสอนอย่างต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- ๓) ควรศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายในจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- ๔) ควรศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการสอนของพระพุทธเจ้า ๔ ส ในการนำมาประยุกต์ใช้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนต่อไป